

8-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ИСТОРИЯ ВСЕМИРНОЙ МУЗЫКИ, ЧАСТЬ ВТОРАЯ

Кариб алабының музыкасы /
жалғасы/

Кітап: История всемирной музыки, часть вторая

Дәріс: Кариб алабының музыкасы /жалғасы/

Дәріс авторы: Әлия Сабырова

Дәрістің мақсаты: біз Кариб теңізінің музыка тарихына шолуды жалғастырамыз. Кембридж жинағындағы бұл бөлімнің авторы Тимоти Ромен өзінің жұмысын «Диаспора пейзажы» деп атады. Ол өңірлердегі музыкалық мәдениеттің дамуын келесі көзқарастарға сүйене отырып қарастырады: біріншіден, Кариб теңізінің халқының ұлттық құрамы – 500 жыл ішінде бұл жерде байырғы африкандықтардың, еуропалықтардың, Азия тұрғындарының жолдары қиылысты, бұл адамдардың барлығы ортақ нақыш пен жанрға сіңіскен өздерінің музыкаларын алып келді. Екіншіден, өңірде мәдениеттің дамуына басқа өңірлерден келген адамдардың діни көзқарастары мен рухани тәжірибелері әсер етті. Бұл жерде сөз тек католиктік миссионерлердің қызметі жайында емес, сонымен қатар мысалы, Африкадан әкелінген вуду табынушылары туралы да сөз қозғалуда. Бұл дәрісте біз Тимоти Ромен назар аударған екі мәселеге толығырақ тоқталамыз. Оның біріншісі – көші-қон ағындарының музыканың дамуына әсері, екіншісі – өңірдің музыкасының бүкіл әлемге таралуы.

Саяхат жолдарының өз дыбыстары, тамыры болады ма?

Музыка үнемі қауымдастықтар арасында ұзақ диалог орнатып, саяси және экономикалық үкіметтің жолымен саяхат жасады. Бұл диалогтар мысалы, ғасырлар бойы Африка мен Жаңа әлем арасындағы музыкалық қозғалыста сақталып келді. «Әлем музыкасы» дискурс ретінде ұсынып отырған мәселе жаһанданумен байланысты. Өзінің өткені туралы естелікті сақтамайтын мәдениет өзінің өмір сүруінің материалдық жағдайына соқыр, және үкіметтің тарихына назар аудармайды, әлемдік тарих түсінігінде мәдениет болудан тайынады.

Румба: Гаванадан әлемге және кері қарай аумағындағы музыка мәселесін қарастырып көрелік.

XIX ғасырдың екінші жартысында белгілі болған афрокубиндік музыканттармен бишілер Гаваның кабаре мен клубтарында орындаған румба қала көшелерінде пайда болды. Музыка жағынан румбаның негізгі ансамблі соқпалылардың үш негізгі партиясынан (конг, клавес және палито), вокалды солист және хордан тұрады. «Rumba» сөзі «gumbear» уақытты жақсы өткізу, көңіл көтеру деген мағына беретін етістіктен шыққан. Бұл музыка ең алдымен биге арналғандықтан, румбада ең бастысы – ырғақ. Бимен сүйемелденетін румбаның ырғағының үш түрі бар: Columbia, guaguanco, yambu.

Guaguanco жұптар биі ұлттық кубин мәдениетін ұсыну үшін тым «Африкандық» және сексуалды болып саналды. Бір уақыттарда барабанды меңгеру және ойнау қылмыс болып саналған. Румбаның кез-келген түріне тыйым салынды. Бұл афро-кубиндік музыка үшін ең қиын жылдар болатын. Бұл тыйым 1886 жылғы азаттық соғыстан кейін бірден пайда болды.

Сол кезде румба әбден жетілдіріліп және кәсіби өнерге айналып кабареге көшеден келді. Румбаның дәл осы нұсқасы 1927 жылы Парижге Гавандық би жұбының келуімен өсе бастады. 30-шы жылдардың басында германдық “Винтергартен” сияқты басылымда, румба биі бойынша баспа нұсқаулары тарала бастады. Журналдардың редакциялары мен би ұжымдарының басшылары бүкіл Еуропамен АҚШ -та румба жайында сұрақтардың астында қалды. Осылайша, кішкентай мәдениеттің бірін экспорттау барысында соңғысы әлемдік музыкаға айналды. Бүкіл әлем бойынша жеңіске жетіп, саяхат барысында өзгеріп, румба Кубаға оралады. Шетелде румба ең алдымен сәнді бал биі ретінде қарастырылады, бірақ оның шығу тегі өздігінен суырып салмаға және тірі дәстүрге сүйенеді, бастапқыда ол Гавана мен Матанастың порт жүктасушыларымен байланысты. Әлем бойынша румбаның орталықтандырылған қозғалысының арқасында ол өз Отанында да ерекше жоғары мәртебеге ие болды.

Регги

Кариб музыкасының айқын мысалдарының бірі регги нақышының жаһандық таралуы. Регги тамыры мен әртүрлі жанрлардың болуы қазіргі таңда жеткілікті құжатталған. XX ғасырдың 60-шы жылдарының соңында Ямайкада пайда болып қалыптасқан регги, музыкалық бағыты аралдың басқа да мәдениетімен сіңісіп ұлттық өнер байлығына айналды. Реггидің түп-тамыры калипсо, менто, джаз және ритм-н-блюз сияқты жанрлармен өзара байланысына қарамастан, оған ең жақыны ска мен рокстеди болып табылады. Шын мәнінде музыканың жеке бір стилі ретінде олардың тереңділігінен регги туындады. Егер рокстеди ырғағы жағынан рок-н-роллға жақын болса, онда содан туындаған регги де орташа екпінді – ырғақтың әлсіз үлесіне күш түсіріп пайдаланды.

Кітап: История всемирной музыки, часть вторая

Дәріс: Кариб алабының музыкасы /жалғасы/

Дәріс авторы: Әлия Сабырова

Реггимен Растафаридің музыкалық стиль және идеологиялық, теологиялық наным туралы хабарламаларының байланысының маңыздылығы соншалық бұл екі ағым 1960 жылдан бастап 1970 жылдар аралығында біріктірілді.

Алғаш рет «регги» термині 1968 жылы Мэйтэйлс тобындағы осы бағыттың негізін қалаушылардың «Ду зэ регги» әнінің атауында пайда болды. Бұл қарапайым емес әнде регги – сені қозғалтатын жаңа би, онда сіз барлық жүрегіңізбен сүйе аласыз және жай ғана би билеуіңіз керек делінген. Кейінірек, Maytals тобының басқа әндерінде регги бұл жан, аяқты іске қосып билететін оның ырғағы бар, реггиден өзінді жақсы сезінесің, реггиді ата мен әже де билей алады, регги сізді ақылсыз істер жасауға итермелейді деп айтылған. Бірақ, ұжымның музыканттары бұл терминді көптеген эпитеттермен, метафоралармен қамтамасыз етіп, оны қайдан алғандарын мойындамады. Содан бері көптеген сыншылар оның этимологиясына қатысты бір пікірге келе алмай жүр. Реггиді әлемге паш етіп, Maytals оның мойындалған идеологтары да, әлемдік атаққа әкелген табынушылары да бола алмады. Бұл басқа орындаушылардың бағына бұйырды. Боб Марли, Питер Тош және Банни Уайлер «үш кит» мәртебесіне ие болып, музыкалық бағыт және идеология ретінде регги ұсталып тұр. Дәл осылар реггиді әлемге танымалы етті. Басты назарды регги-әндердің мәтініне бөлген жөн, себебі олар 60-шы жылдардың соңында сезімталдықтан, өте өткір қоғамдық жағдайға айналды. Регги – орындаушылары қара халықтың өз құқықтары үшін күресінен шабыт алған, олар өздерінің туған жері Ямайкада соқтығысқан мәселелер жайын жеткізді. Бұған қоса реггиді онсыз елестете алмайтын ямайкалық діни қозғалыстың растафариан тақырыбын қосқан жөн. 70-ші жылдардың бірінші жарты жылдығында регги әлемдік деңгейде танылды, растафари діні жаңа ямайкалық музыканың бөлінбейтін бөлігі болып қабылданды.

Тәжірибе жүзінде бұл кезеңдегі регги орындаушылары растафариан ізбасарлары болды, марихуананы белсенді тартып, Джа Хайл Селассие, Вавилон және Эфиопияға шығу туралы әндер айтты. 70-ші жылдардың ортасында регги бүкіл әлемде тыңдаушылардың жүрегін жаулап алды. Боб Марли осы бағытты сүюшілердің әлемдік деңгейдегі «жұлдызы» болды. Бұл музыка Ямайкадан тыс жерлерге шығып, оны барлық елдерде және континенттерде орындай бастады. Дегенмен, жас орындаушылар діни қамқорлық жасайтын корифейлер сияқты болмады. Осының нәтижесінде стильдің алдыңғы қатарында тұрған ескі діни растамандықтар «goots reggae» - ге жатқыза бастады.

Кейінірек, реггиден даб деген музыкалық ағым туындады, содан кейін регги хип-хоп және драм-энд-бэйстің пайда болуына ықпал етті. Бұл ағымдардың барлығы уақыт өткен сайын Кариб теңізінің музыкалық тілін ақпараттандырып, мәдени келіссөздерді қуатты ескерту болып табылады. Осылайша, регги әлемнің музыкалық шығармасының бірі ретінде коммерциялық және эстетикалық, технологиялық құндылық ретінде өндірушінің жаһандану моделіне айналды.

Ал Карнавал және Кариб теңізі трансұлттылығы.

Кариб аралдары өзінің тұрғындарын бүкіл жер шарына жіберді, осылайша, этникалық, ұлты мен тұлғасы міндетті түрде жаңа мағынаға ие болатын жаңа аяға еніп, олардың музыкасын және фестивальдерін ауыстырып берді. Рэй Аллен мен Лоис Вилкен өздерінің «Жаһандану қаласындағы аралдық дыбыстар» атты революциялық жинағында Нью-Йорктегі Кариб қауымына музыканың кейбір жолдарын іздеді, диаспора мәселелерін ғана емес, сонымен қатар жаңадан құрылып жатқан үлкен ұйымдардың мәселелерін қарастырады. «Диаспоралар шекаралардан асып кете алады, бірақ кеңістік, жер және жер телімі символдық және физикалық деңгейде маңызды бағдар болып қала береді».

Филадельфия немесе Нью-Йорк, Гренада немесе Сент-Винсент сияқты аймақтық қауымдастықпен халықты тануды талап ететін жерлерде сәйкестікті қалыптастыратын әртүрлі жауаптар туындайды. Бағамдық, ямайкалық және тринидадтық тулар әлемнің түкпір-түкпіріндегі шерулерде Кариб теңізі шегінен тыс Кариб теңізі қауымдастығының жеке мүшелерінің мұраларының символы ретінде қабылданады. Алайда, олар Кариб қауымдастығының шет елдердегі аймақтық сәйкестігін қалыптастыру үшін бірігеді.

Дегенмен, батыстық үндістер Нью-Йоркке жолды 1920 жылдары тапса да, Гарлемдегі “Еңбек күнінің шеруі” тек 1947 жылы ғана ірі көше фестиваліне айналды, және калипсо тайпасының өкілі Инвэйдер бұл оқиға жайында естелік әнін жазып алды: Бізбен бүкіл халық болды / Мен тек батыс үндістерін айтып отырғаным жоқ / Тоқсан пайызы американдықтар болды / Олар карнавалды жақсы көріп қалды / Сондықтан олар шеруге қосылды!

Бұл өлеңнің мәтіні Нью-Йорк көшелеріндегі таңғажайып шеру туралы айтады. Олар «американдықтар» арасында осы карнавалдың кең тарағандығын суреттейді, сондай-ақ, Кариб теңізі еліндегі қатысушыларды

Кітап: История всемирной музыки, часть вторая

Дәріс: Кариб алабының музыкасы /жалғасы/

Дәріс авты: Әлия Сабырова

«Вест-үндістер» деп аталатын топқа біріктіреді. «Американдықтардың ... карнавалды жақсы көретіндігін» ескере отырып, мерекенің экономикалық жағын жоққа шығаруға болмайды. Ноттинг Хилл Карнавал мен Карибананың өз қалаларына кіргізетін кірістері өте ауқымды. Джоселин Гилбо «қазір Тринидадта өткізілетін диаспоралардың үнділері көптеген музыкалық шараларға белсене қатысатынын белгілеп айтады. Бүгінде бұқаралық ақпарат құралдарына заманауи технологиялар арқылы кіру үйдің дәстүрлі мағынасын өте анық емес географиялық жерде анықтайды. Ол жергілікті музыка естілген жерде болуы мүмкін». Филипп Шер Тринидадпен АҚШ – ғы өсіп келе жатқан карнавалды 0 индустриясының өсуі бүгінде шетелдерде тринидадтықтардың болуынан ғана емес, сонымен бірге эмигранттар өздерінің мәдени мұраларын дамыту және мәңгілікке ұмтылуын үнемі қалағанын айтады. Осы мақсатпен тринидадтықтар Нью-Йоркте жиі нақты әлеуметтік сәйкестікті елестете алатын негізгі мәдени формаларға сүйенеді.

Осылайша, «өз үйім» идеясын елестету қиынға соғады, өйткені оның қажеттілігі арқылы оның әмбебаптығын азайтуды немесе қазіргі жағдайда өз ішінара белгісіздігін мойындайды. Осы позициялардың ешқайсысы Филадельфиядағы батыс-үндістердің кең қауымдастығының аясында салдарсыз қабылданбайды.

Кариб теңізінің музыкасы олардың өңірлік мәдениетін бекітетін көптеген трансмигранттармен фестивалдердің арқасында бүкіл жер шарында естіледі. Мысалы, бұл жұлдыздардың ең жарқыны ол реггидің естілуі, ол ұзақ уақыт музыкалық жанр ретінде таза түрде Растафаридің діни философиясынан бөлек қабылданды.

Сонымен, музыкалық өңдеу жанрлық және стилистикалық кеңістікті анықтайды, ол сол уақытта айтылмаған протестанттық қауымдастықтың Кариб теңізінде де, шетелде де болған өзгерістерін нұсқайды. Және бұл музыканың дыбысы бүкіл аймақпен, тіпті одан тыс жерлерде де символикалық байланыста болды.

Бұл дыбыс сонымен бірге, символикалық түрде Кариб теңізіндегі рухани жағдайды білдіретін тәсілдердің бірін білдіреді – яғни қауымдастық арқылы.

Багамдық Джанкану – бұл маскарад, би, музыка және өнердің батыс-африкалық руханиятына негізделген және кем дегенде Ямайка, Белиз, Солтүстік Каролина, сондай-ақ, Сент-Китс және Невис, Бермуд аралындағы ұқсас дәстүрлермен байланыстырылатын мереке. Тринидад, Жаңа Орлеан мен Бразилия сияқты жерлерде Ұлы ораза алдындағы карнавал мерекелерінен айырмашылығы Джанкану бұл – Жаңа жыл алдында Рождестводан кейін (26 желтоқсан) “сыйлықтар Күні” тойланатын мерекеде аталып өтеді. Қазіргі таңда Джанкану Багам аралдарының негізгі ұлттық мерекесі болып табылады, оны мемлекет тарапынан қаржыландырады, кеңістік ретінде жарнамалайды, онда барлық багамиялықтар біріге алады және азаматтық, яғни зайырлы фестиваль болып саналады. Джанкану тобының христиандық идеяларға шеру тақырыбын қосуы бекер емес, бұл жерде шерудің музыкалық сүйемелінің бөлігі ретінде спиричуэлсті немесе псалмдарды және інжілдік әнұрандарды естуге болады. Христиандық өз орнын Джанкануодан тапты десек те болады. Кен Билбидің соңғы зерттеулері Джанкану шын мәнінде оның ұлттық символы ретінде модернизациялау мен жұмылдырудан бірнеше жыл бұрын діни маңызы бар екенін көрсетеді. Джанкану туралы ең ерте сілтемелер Багам аралдарынан емес Ямайкадан алынған. Еуропалық зерттеушілер 18 ғасырда фестивальдің жалпы аспектілерін жақсы көрсететін, олардың алдында ойнайтын сахналарды сипаттады. Бірақ, олар діни компонентті таппады.

Кен Библи Ямаиканың Әулие Элизабет ауылдық округінде Джанкануды зерттеу барысында ол жақта мерекені атап өтуде әлі күнге дейін діни мағына мен рәсімдік күш бар екенін анықтады.

Бұл мерекелер жыл бойы болатын кең діни тәжірибенің бөлігі болып саналады. Жыл ішінде қажет болған жағдайда ата-бабалардың рухы Гумбай барабанымен және ескі миал рух әндерімен шақырылады, олар келіп күнделікті өмірдің мәселелерін шешуге көмектеседі. Рождество кезінде фокус мерекеге және Йонконну биіне ұласады, және ата-бабалардың рухы осы мерекенің бөлігі болып саналады. Осылайша, Джанканудың рәсімдік күші ең алдымен рухани аурулардан айығу үшін бағытталған және осындай емдеуді тойлау кезінде Джанкана Ямайка және Багам ұлттық кеңістіктерінде жиырмасыншы ғасыр аралығында қабылдаған.

Өзінің тарихының ерте кездерінде Джанкану африкалық космологияны қайта қарастырып, оны қазіргі жағдайға сәйкес тазарту құралын қарастыратын, қауымдастықты қалпына келтіріп, оны нығайтатын және емдеуге мүмкін болатын аяда жасады. Ямайкада да Багамадағы сияқты бұл бұйрық рай бірте-бірте кішірейді, себебі Джанкану өзінің карибтік аясына бейімделуді жалғастырды. Бүгінде Бэй-стриттегі Нассауда орындалатын Джанканудың дыбыстары қызықты түрде африкалық және еуропалық аспаптарды біріктіріп, қозының терісінен жасалған барабанды, қоңырауларды, ысқырықтарды және үрлемелі

Кітап: История всемирной музыки, часть вторая

Дәріс: Кариб алабының музыкасы /жалғасы/

Дәріс авторы: Әлия Сабырова

аспаптарды, тіпті электронды аспаптарды қосады. Осының арқасында әлемнің әртүрлі дыбыстары Багам дыбысына айналады.

Джанканудың әсерін анықтаудың ең маңызды қырларының бірі – бұл фестиваль кем дегенде 1950 жылдардан бастап Багамның танымал музыканттары үшін шабыт әкелді. Джанканудың ырғағы мен аспаптары 1970 жылдардың соңында Багамда жазылған музыканың басым бөлігі үшін негіз болды. Осы бағыттың ең танымал өкілі «Баха Мэн» тобы болып табылады.

Өзінің бүкіл мансаптық жолында (1992 жылдан бастап осы күнге дейін) олар Джанкануға тән (соның ішінде қоңыраулар, ысқырықтар мен қозының терісінен жасалған барабандардың) дыбыстармен ырғақтарды өздерінің жазбаларында, өңдеулерінде пайдаланды, және үнемі ритм-н-блюз, фанк, хип-хоп және сока сияқты басқа стильдермен байланыстыруға тырысты. Осылайша, өңдеулерде орындалған көптеген стильдер пайда болды, Граунд Джанкану ұлттық, аймақтық және трансұлттық кеңістіктердің көптеген қиылыстарын қамтиды.

Соның өзінде жетістіктерге қарамастан «Баха Мэн» тобы Нассаудан тыс жерлерде атақты топ болып саналмайды; оларды этно-музыканттар ретінде қабылдайды. Кез-келген онлайн-дүкенде жылдам тексеру бұл суретті былай көрсетеді: мысалы, Айтьюнс Баха Мен тобын әлемдік музыкаға жатқызады, ал Amazon.com және Тауер.com топты «халықаралық / карибтік» деп топтастырады. Бұл Кариб аралдары музыкасының (реггиді есептемегенде) дәрежесін суреттейді, облыс тұтастай провинциялық кеңістік ретінде өмір сүріп келеді, туристердің арасында дәстүрлі ойын-сауыққа – саяхатқа, жағажайларға және ойындарға сұранысқа ие. Туризмнің өсуі және Құрама Штаттар өңірдегі ірі және ықпалды көршісіне айналуы, Кариб теңізі елдерінің экономикасы мен саясатына терең әсерін тигізді және Кариб теңізіндегі әлемдік музыканы түсінуге тырысатын барлық аспектілерді ескеру керектігін айқындайды.

Ақырында, Тринидад-карнавал әлемнің әртүрлі қалаларында жарқын оқиға болғандай, Джанкануда шетелде Багамдық сәйкестіктің мықты символы болды. Мысалы, 1957 жылдан бастап Майамида Джанканудың ресми Овертондық Саншайн Джункану бенд тобы құрылды, 1993 жылы Багам аралында Джанкану Ревью құрылды.

Багамдықтар – Кариб қауымдастығы әлі күнге дейін үйде де, шетелде де жергілікті диаспоралардың рөлімен татуласып жатыр. Бұл диаспораның жолдары Кариб теңізіндегі өмірді жандандырады, ал олардың жолдары әлі күнге дейін өңірдің музыкалық өмірінде естіледі.

Міне, біздер бүгінгі дәрісімізде Кариб теңізінің алуан түрлі музыка жанрларымен таныстық.

Дәріс тақырыбы бойынша қосымша ресурстар:

1. Болман PV (2002) World Music: Өте қысқа кіріспе, Оксфорд университеті
2. Certeau M. (1984) Күнделікті өмір практикасы, пер. С. Рендалл, Беркли: Калифорния Университет Пресс
3. Клиффорд Дж. (1997) Маршруттар: XX ғасырдың соңындағы саяхат пен аударма, Кембридж, Массачусетс: Гарвард университетінің баспасы
4. Коннифф М.Л., және Т. Дж. Дэвис (2002, оригинал, басылған жылы. 1994) Оңтүстік және солтүстік Америкадағы африкандықтар: Қара нәсілділер Диаспорасының тарихы, Колдуэлл, Нью-Джерси: Блэкберн Пресс
5. Коули Дж. (1996) Карнавал, Канбулай және Калипсо: дәстүрлі қайта құру, Кембридж университетінің баспасы
6. Кратон М. мен Дж. Сондерс (1992) Аралдар тасқыны: багам халқының тарихы, вып. 1: аборигендерден құлдық дәуір аяқталғанға дейін, Афины: Джорджия Университетінің баспасы
7. Кунин Э. (2000) 'La champeta: Musique noire, metissage et espace urbain a Cartagena (Colombie)', в Musiques et societes en Amerique Latine, Rennes: Presses Universitaires de Rennes,
8. Davis S. (1976) «Питер Тош, альбомына пікір», журнал Rolling Stone, 26 тамыз
9. Desmangles L. (1992) Құдайлар келбеті: Гаитидегі Вуду мен католицизм, Чапел-Хилл: Солтүстік Каролина Университеті Пресс
10. Эдмондсон Б. (1999) Кариб романстары: Аймақтағы саяси өкілеттілік, Шарлоттсвилль: Вирджиния Университеті Пресс